

IN HARKEMA KOMT EEN WICHTERGAARD

In een eerdere aflevering van OER was sprake van een wichterplantage. Hendrik Jan Hofstede en Lotte Daalman noemen wat ze in Harkema van plan zijn de aanleg van een wichtergaard. Het komt in grote lijnen op hetzelfde neer.

Tweeduizend vierkante meter wordt daar beplant met wichterbomen. Daalman en Hofstede werden geïnspireerd door de inmiddels overleden wichterskenner Jan de Boer uit Boelenslaan.

Wat de initiatiefnemers tijdens gesprekken over hun plan opviel, was de haat-liefde verhouding die sommige bezitters met een op hun erf staande wichterboom hebben. Staan ze in de weg, dan worden ze opgeruimd. Ze gaan op den duur verloren als ze niet op tijd gesnoeid worden. Voor anderen hebben de bomen een positieve betekenis. Soms werd een wichterboompje na een bruiloft bij het betrekken van een woning cadeau gegeven. Kwam er gezinsuitbreiding, dan kreeg het soms een plek als geboorteboom. Je kunt de wichter zelf door wichteropslag voortplanten, om deze dan te schenken aan dierbaren om je heen.

Het pruimpje vormt bij 'De Zandloper' in Eastermar de grondstof voor wichterlikeur en wichterijjs. Age de Graaf van 'Il Casale' in Ryptsjerk maakt heerlijke wichterjam.

Onder de benaming 'De Wichterij' wordt in Harkema onderzocht of aan de wichter nog meer commerciële betekenis kan worden gegeven.

De initiatiefnemers willen kennis over de wichter verbreiden. Dat gebeurt middels voorlichting aan de hand waarvan door een publiek kan worden beslist of wordt over gegaan op de koop van met de wichter

gemaakte producten. Of dat een wichterboom al of niet wordt aangeschaft.

Door middel van een website worden door anderen ingebrachte verhalen over de wichter verzameld. Daar vind je ook wichterrecepten.

Jan de Boer onderscheidde bij de wichters het Harkemaster en het Jistrumer type. Het verschil zou te zien zijn aan het blad en de pit van de plant. Hiervan is tot nu toe geen bewijs gevonden.

De wichter is een vrucht waarvan de oorsprong vragen oproept. De website bevat het door De Boer geschreven 'Wiere ferhaal oer de wichter'. Hierin ontzenuwt hij de mare dat de wichter door hannik-maaiers en marskramers uit het Duitse Noordrijn-Westfalen naar de Friese Wouden zou zijn gebracht. Een boom meenemen op zo'n lange voettocht was praktisch onmogelijk en niet de moeite waard, denkt de Boer. Hij gelooft eerder dat het knipmes F. Herder op deze manier naar de Friese Wouden is gekomen, waar het nadien ook bij vechtpartijen geregeld dienst deed.

PERIODIEKEN

In **RABO&CO** een artikel over de Streekboer&Co. Zakelijke afnemers van restaurants tot zorginstellingen kijken bewuster naar hun voedselaanbod en kiezen vaker voor streekproducten. Nij Smellinge, NHL, Stenden en ROC Friese Poort betrekken hun uitgangsmateriaal van Streekboer@CO. Er loopt een proefproject waaraan 15 bedrijven, zuivelboeren en akkerbouwers meedoen. De zakelijke klanten geven aan wat ze wensen, de producenten houden daar in hun teeltplan rekening mee en maken afspraken over gegarandeerde leveringen.

In de **NIEUWSBRIEF** van de Boerderijstichting FRYSLAN een bijdrage over het onderbrengen van de Friese rassen en gewassen als levend erfgoed op (historische) boerenerven. De lezer wordt geadviseerd het Platform met behulp van info@frieserassenengewassen hierbij advies te laten geven.

Reinder Harmsma geeft in **DE FRYSKÉ HOUNEN** zijn visie op waarom mensen honden in huis nemen. Hij noemt eerst een aantal nadelen: verharen, honderd keer per dag een deur open of dicht doen en hardlopers met fluoricerende kleren aanblaffen. Plusjes: wat een vreselijk persoon je zelf ook bent, een hond heeft zijn baas onvoorwaardelijk lief en toont altijd vriendschap. Het is vindt Harmsma een uitstekende leerschool om te leren omgaan met dwarse en eigenwijze types.

Uit **De Nederlandse Landgeit**, het orgaan van de Landelijke Fokkersclub valt op te maken dat in 2020 wat dit ras betreft 153 eenlingen, 218 tweelingen, 31 drielingen en 1 vierling werden geboren. Het aantal aangemelde lammeren liep in Fryslân ten opzichte van 2016 met ongeveer tien procent terug.

Uit een overzicht in het tijdschrift **DE ZWARTBLES** blijkt, dat wat betreft het aantal leden en het aantal zwartblessen de organisatie de laatste jaren stabiel blijft. In 2020 werden veel minder Volbloed dieren ingeschreven. Dat had als reden dat door Corona niet alle bedrijven door inspecteurs werden bezocht. De pandemie had geen invloed op het aantal exterieurkeuringen.

De **FRIES HOLLANDSE KOEKRANT** biedt een diepgaand interview met Nico Hooghiemster over de gelijknamige runderen. Zijn vader was een gerespecteerde fokker die er veel aan deed het ras stap voor stap te verbeteren. Nico volgde dat voorbeeld, totdat hij voor zijn biologisch gehouden runderen niet langer van een grupstal gebruik mocht maken. Beginnende FH-fokkers geeft hij het advies: "bouw je eigen fokkerijvisie op en hou deze vast, ongeacht wat anderen vinden".

Nico en Froukje Hooghiemster aan het werk in de nog in gebruik zijnde grupstal

LEREN TUINIEREN MET FRIESE LANDBOUWGEWASSEN

Sinds 2017 vond je op 'Vijversburg' in Tytsjerk een door het Werkverband Friese Rassen ingerichte demonstratietuin. Dit jaar is het voor het eerst een tuin waar geleerd wordt een moestuin in te richten en te onderhouden.

Dirk Wierda, bestuurslid van het Werkverband, nam op zich de begeleiding van het door Vijverburg gewenste project op zich te nemen. Vijf deelnemers leren hoe je een moestuin inricht, onderhoudt en gebruikt.

Als de bedden die dienst deden bij het demonstratieproject op 21 april j.l. gefreesd zijn, is de grond nog erg nat. De deelnemers werpen zich op het verwijderen van de koolzaadopslag en het kweekgras. Ondanks de koude temperatuur en de natte grond worden enkele Feinsumer Geeltjes en Frieslanders geplant. Tegen de verwachting in komen de aardappelen goed op. Op de achterste akker worden twee rijtjes van de Adrie gezaaid, een Friese tuinbouw die beter tegen de kou kan.

Een week later wordt een exemplaar van de gepote aardappelen opgegraven. Tot ieders verbazing heeft de aardappel al een fijn vertakt wortelstelsel ontwikkeld. Wierda legt uit dat als je de topkiem van een aardappel verwijderd dit de opbrengst ten goede komt. Een deelnemster is van plan met een deel van de opbrengst een picknick te organiseren. Wierda denkt dat dit gaat lukken. De deelnemers gaan de opbrengsten van wat ze verbouwen uiteindelijk onder elkaar verdelen.

Hoewel geprobeerd wordt biologisch te telen, wordt een proefje aangelegd met een kleine gift mengmest. Het resultaat kan dan in de zomer met de andere gedeelten vergeleken worden. De vele regen in begin mei zit niet mee. Toch lukt het door noeste arbeid het onkruid vrijwel te verwijderen.

Eind mei is er voor het eerst een droge en zonnige dag. Erwten en tuinbonen hebben het slechte weer goed doorstaan, de rest heeft het moeilijk. Een week later hebben de gewassen ondanks de bliksem en hoosbuien een groeispuurt gemaakt.

Daarnaar gevraagd zeggen de deelnem(st)ers al

veel van Wierda te hebben geleerd. Ze vinden het plezierig met een groepje te werken. Ze ervaren dat het verzorgen van een moestuin veel aandacht vraagt en niet vanzelf gaat.

De 'leerlingen' raken zo ook op de hoogte van de oorspronkelijke Friese rassen.

Deelnemers aan het leren in de instructietuin

Fragmenten uit het door Dirk Wierda gemaakte verslag.

Dirk verwacht over een maand een stilstand in de groei van de aardappelen, de bladontwikkeling blijft achter.

We zaaien nog een rij roodbloeiende tuinbonen (Robyntsjes) naast de andere tuinbonen.

De beide uiteinden van het bed sieren we op met boekweit.

Nadat we het onkruid hebben verwijderd, verschijnen er rijtjes bonen en erwten.

Zaad van de Sumarder Oorlogstabak is opgekweekt en verspeend met een prachtig resultaat.

Volgende week moeten er twintig bonenstokken klaar liggen.

HET INSTANDHOUDEN VAN DE FRIESE RASSEN EN GEWASSEN

Een belangrijk oogmerk van de bij het Platform Friese rassen en Gewassen aangesloten organisaties is het in stand houden van een en ander. De rassen of gewassen zijn in Fryslân ontwikkeld, zoals de Berlikumer Ui, of ze kwamen er voor en er was via een Genenbank of anders nog uitgangsmateriaal van te verkrijgen, zoals de Sint Jansrogge. Hierbij een overzicht van de motieven die tot het in stand van de gewassen en rassen hebben geleid.

Eén van de motieven voor het in stand houden van de rassen en gewassen is, dat ze deel uitmaken van de Friese *cultuurhistorie*. Omdat historisch besef (het rekening houden met een verband tussen verleden, heden en toekomst) bij veel inwoners van de provincie tekort schiet, spreekt dit motief niet iedereen aan. Een in 2019 door de Staten aangenomen amendement om de Friese rassen en gewassen een vaste plek in de provinciale culturele infrastructuur te geven, is anno juli 2021 nog niet tot uitvoering gebracht.

Een andere reden voor het in stand houden van de rassen en gewassen is dat ze bijdragen aan het versterken van de *agro-biodiversiteit*. Wat betreft de verscheidenheid van flora en fauna staat de provincie er landelijk gezien slecht voor. Met het oog op de voorbereiding van het door het provinciaal bestuur in te voeren maatregelen voor het verbeteren van de biodiversiteit, is een lijst opgesteld van oorspronkelijke in de provincie voorkomende rassen van Fries belang. Dat ook de met de landbouw verbonden verscheidenheid bijdraagt aan de biodiversiteit, is bij de meeste bestuurders en bewoners niet bekend. Mede daardoor is het niet gelukt dit in het provinciaal

Berlikumer ui

en gemeentelijk bio-diversiteitsbeleid een vaste plek te geven.

Een motief voor het in stand houden is ook de *genetische informatie* die zich in de oorspronkelijke Friese rassen bevindt. Door het grootschalig toepassen van gentechnologie gaan deze bij het behandelen van de rassen en gewassen verloren. De hybride rassen en gewassen die hierdoor ontstaan, hebben niet meer de oorspronkelijke eigenschappen. Als die informatie niet meer beschikbaar is, is er geen mogelijkheid die in nieuwe rassen onder te

Sint Jansrogge

brengen. Vandaar dat sommige bedrijven schaduwcollecties aanleggen van de oorspronkelijke rassen of gewassen. Als men denkt dat ze niet meer nodig blijven ze niet bewaard.

Een reden voor het in stand houden van de rassen en gewassen is eveneens dat ze kunnen bijdragen aan de *ruimtelijke kwaliteit*. Kenmerken daarbij zijn onder meer: verscheidenheid, duurzaamheid, aantrekkelijkheid en menselijke maat. In de door het provinciaal bestuur geïntroduceerde omgevingsvisie wordt hieraan aandacht besteed. Concreet moet nog worden hoe dit bij de ruimtelijke inrichting van de provincie een rol kan spelen.

De rassen en gewassen worden door *vrijwilligers* in stand gehouden. Bij de dieren zijn dat de leden van de daarbij behorende verenigingen en stamboeken.

Friese fruitorganisaties besteden zorg aan het in stand houden van de fruitrassen.

Het Werkverband Friese Rassen en Gewassen beschikt over een twintigtal over de provincie verspreide telers die de landbouwgewassen onder deskundige begeleiding in stand houden. Een aardappelwerkgroep zorgt ervoor dat een dertigtal Friese aardappelrassen, om het overbrengen van virussen door luizen te voorkomen, in een daartoe aangeschafte tent elk jaar in stand worden gehouden.

De gekoesterde rassen en gewassen zijn *streekmerken*. Dit betekent: (a) Ze zijn in Fryslân ontstaan of ze kwamen er vroeger voor maar zijn vrijwel verdwenen; (b) De naam houdt een verwijzing in naar een dorp of streek in Fryslân. Soms betreft dit de gehele provincie; (c) Ze zijn zaadvast; (d) Ze blijven erkend als streekras zolang ze volgens een rasstandaard in stand wordt gehouden; (e) Ze dragen een Friese en een Nederlandse naam; (f) Ze worden biologisch of gangbaar geteeld; (g) Ze zijn

beschreven in een bij het project gebruikt naslagwerk en ze komen voor in een klapper met voorlopige beschrijvingen en afbeeldingen van de rassen en gewassen.

VRIJWILLIGERS GEVRAAGD

Hoewel er weinig verloop is, komen er voor het volgend jaar een aantal plekken voor instandhouders van de landbouwgewassen vrij. Ze worden gevraagd een of meer gewassen uit de collectie in stand te houden. Gerrit Huisman uit Tytsjerk, Wieger van den Bos uit Oosterwolde en Gerrit Jullens uit Gytsjerk hebben zich bereid verklaard hier nu ook aan mee te werken. Wie volgt?

Belangstellenden kunnen zich melden via info@werkverband-frieserassen of via 0512-371509.

BIJEENKOMSTEN IN HET FRIES LANDBOUWMUSEUM

In 2020 en 2021 worden in het Fries Landbouwmuseum op zondagmiddag om twee uur weer bijeenkomsten naar aanleiding van de Friese rassen en gewassen gehouden. Op 31 oktober gaat het over het project De Streekboer en de Friese Voedselbeweging. Mira Schoon van het Centrum voor Genetisch Bronnen Nederland (CGN) te Wageningen houdt op 7 november een lezing over de werkzaamheden bij het CGN wat betreft de Friese dierrassen.

In de volgende aflevering meer over de bijeenkomst in 2021.

PLATFORM NEEMT DEEL AAN NATUURMARKT

Op 4 augustus neem het Platform deel aan de in De Kruidhof te Buitenpost georganiseerde Natuurmarkt. Behalve dat is er nog veel meer te zien.

EEN VLASROUTE IN NOORDOOST-FRYSLAN

Onder het motto 'Follow the blue line' kan in 2021 in de maanden juni, juli en augustus in Noordoost-Fryslân een vlasroute worden gevolgd. Op een negental locaties wordt het verhaal van de teelt van vlas tot en met handbedrukt linnen verteld. De start van de route is bij Kleine-Lijn in Blije. Daar ontvangen de deelnemers een inspiratiekaart met tips en informatie.

Nynke Runia, eigenares van Kleine-Lijn, nam tijdens Culturele Hoofdstad 2018 het initiatief voor de inmiddels vierde editie. Eén van de deelnemers aan de route is Douwe van der Weij in Blije die van gedroogde vlasstengels eendenkorven vlecht. Dat is voorlopig het enige wat in het gebied van vlas wordt gemaakt. "Der is noch te min om linnen fan te meitsjen", zegt Runia. Op haar adres vind je ook een expositie van met waterverf gemaakte afbeeldingen van planten en vruchten. Er zal waarschijnlijk ook een schilderij van een bloeiende vlasplant ontstaan.

Het zaad van nieuwe vlasrassen is meestal blauw. Tot nu toe wordt tijdens de route geen gebruik gemaakt van de dertien vlasrassen die in Fryslân zijn ontstaan. Daarbij behoort ook de witbloeiende variëteit die in Foudgum door de bemoeienissen van Geert Geerts Bijlstra is ontstaan. De gardenier ontdekte in 1816 tussen zijn blauwbloeiende vlas een stengel die een witte bloem droeg. Hij ontdekte noch zes stengels met witte bloemen die boven de blauwbloeiers uitstaken. Bijlstra vermoedde dat het om een bijzonder ras ging. Door de lengte dacht hij dat het een betere soort was. Hij verzamelde de witbloeiende planten, won er zaad van en vermeerderde dat. Zo ontstond het Friese Witbloevlas dat toen het blauw bloeiend vlas waaraan de voorkeur werd gegeven door oorlogsomstandigheden in Rusland niet meer geleverd werd uiteindelijk over heel Europa veel gevraagd werd. Doordat het zaad van de plant nog bij het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) in Wageningen voorkomt, behoort het nu ook tot de collectie van het Werkverband Friese Rassen. Uit de beschrijvende rassenlijst van 1935 blijkt dat Dr. J.C. Drost in Engelum leiding geeft aan een

project van de Friese Maatschappij van Landbouw waardoor de uit het Witbloevlas geselecteerde Concordia, Concurrent en Nynke ontstaan. De collectie wordt nadien door Hein Sterk in Ferwerd in stand gehouden. Tegenwoordig ontfermt Joris Viëtor uit Zweins zich over de Friese vlasrassen. Hierbij ontdekte hij het Friese Paarsbloevlas.

Zo werd eerder de vlasvariëteit Nynke in Noordoost-Fryslân geteeld

Nynke Runia is van plan haar collega's voor te stellen bij vlasroutes in komende jaren ook aandacht aan de Friese rassen te besteden. Er wordt een plek gezocht om de rassen te demonstreren. Aan de hand van onder anderen fotomateriaal kan daar ook een expositie aan worden verbonden. Mogelijk wordt er bij die gelegenheid een brochure over de Friese rassen uitgebracht.

DAVE MCDONALD BEHOFFENET FRYSKE FRUITBEAMMEM

Wa't Dave McDonald út Easterwierrum oan it wurk sjocht, sil tinke dat er trochkrûpt is yn it snoeien fan fruitbeammen. Eins hannelet er tsjin it natuerlik patroan fan de beammen yn, dy wolle ommers allinne mar grutter wurde. As jo dat gewurde litte, sil de kroan fan de beam tichtwaaksje. De tûken einigje dan yn in soad fertakke fruchthout dat in sletten mantel om de kroan foarmet. Troch temin ljocht yn it hert fan de kroan komme de blom- en blêdknoppen dan mar min ta ûntwikkeling. Dave soarget der foar dat de beam yn it hert fan de kroan genôch ljocht krijt en dat der gjin te lytse fruchten oan komme. Der wurde in soad fruitbeammen yn Fryslân oanplante, it ûnderhâld bliuwt der faak by. As der net snoeid wurdt stjerre de ûnderste tûken fan de beam ôf.

As frijwilliger makke Dave diel út fan de troch Landschapsbeheer Fryslân ynstelde Heechstambrigade.

Doe't er de kâns krige mei snoeijen jild te fertsjinjen, liet er it skuonmeitsjen dat syn wurk wie rêste. As ZZP-er komt er sûnt oeral yn de provinsje. As lju gjin nocht ha oan it ûnderhâld fan de beammen of it te yngewikkeld fine, meitsje hja graach gebrûk fan Dave syn kundigens: snoeien is in fak apart en ien kear snoeie is altyd snoeie.

Dave fielt him wakker thús yn Fryslân. Lju dy't niget ha oan oarspronklike Fryske fruitbeammen of de troch Fruit yn Fryslân yn de provinsje ûntdutsen fruitbeammen komt er amper tsjin. Syn klanten witte faak net iens dat der fan oarsprong Fryske fruitbeammen binne.

Dave McDonald

STIFTING READBUNT FRYSK FEE SPARRET EMBRYO'S

It is al wer even lyn, mar doe't in Fryske Readbûnte mei treflike eigenskippen slachte wurde soe, drigen de aaistokken fan de ko ferlern te gean.

It bestjoer fan de Stifting frege de slachter dy apart te hâlden. Mei út in Genenbank krigen sperma waarden de aaikes nei in Ljouwerter laboratoarium brocht. Dêr makken hja fan beide embryo's mei de bêste eigenskippen fan de ko. Dy waarden djipferzen. Sa wurket de Stifting oan it ferbreedzjen fan de sprieding yn de populaasje fan Readbûnten. It koste bestjoersleden fan de Stifting in hiele dei alles foar mekoar te krijen. Dat hiene se der foar oer.

Port Betaald

Geef een abonnement cadeau!

Voor een verjaardag of gewoon om te laten weten wat zich bij het Platform afspeelt: geef via NL 16 TRIO 0197 646 174 ten name van Werkverband Friese Rassen te Burgum een abonnement van OER cadeau! Men ontvangt het blad over de post of over de mail als dat afgesproken wordt.

Enkele lezers hebben een aantal (mail)adressen doorgegeven van mensen die ze met OER willen laten kennis maken. Dat kunnen er meer worden.

Wie dat nog niet gedaan heeft, kan voor de jaargang 2021 met vermelding van de naam en adres tien euro of meer overmaken op bovenstaand banknummer.

Om OER te laten voortbestaan zijn meer betalende abonnees nodig.

Retouradres: Heerenweg 26 9262 SG Sumar

Platform Friese Rassen en Gewassen

www.friesehoenderclub.nl

www.dwvn.nl

www.roodbontfriesvee.nl

www.vriendenvanhetoudefruit.nl

www.herbariumfrisicum.nl

www.dekruidhof.nl

www.nzs.nl

www.melkschappen.nl

Historische vruchtbomen

kwekerij "de Baggelhof"

www.baggelhof.nl

www.werkverband-frieserassen.nl

www.fruitynfryslan.nl

www.nvsw.nl

www.zeldzamerassen.nl
zwartbles-fokkersgroep

www.szh.nl

www.friesland.nl

www.landgeit.nl

www.onzestabyhoun.nl